

Αναδυόμενος γραμματισμός (emergent literacy)

Μαρία Παπαδοπούλου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια ΠΤΠΕ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

mariapap@uth.gr

Η παρουσίαση αναπτύχθηκε για την πλατφόρμα
'Ταξίδι στον γραμματισμό'

Συνοπτική παρουσίαση

- ο Ιστορική διαδρομή
- ο Η διαμόρφωση ενός όρου
- ο Τι είναι ο αναδυόμενος γραμματισμός;
- ο Χαρακτηριστικά της ανάπτυξης του γραμματισμού
- ο Ανακαλύψεις των παιδιών κατά την ανάπτυξη του γραμματισμού
- ο Βιβλιογραφία

Ιστορική διαδρομή (I)

- Μέχρι τη δεκαετία του '80 η δυνατότητα του παιδιού να κατανοεί και να παράγει γραπτό λόγο αντιμετωπιζόταν αποκλειστικά ως αποτέλεσμα συστηματικής διδασκαλίας.
- Υπερείχε η άποψη ότι τα νήπια δεν έχουν εμπειρίες για το γραπτό λόγο και ότι σκοπός της προσχολικής εκπαίδευσης είναι η ανάπτυξη της προγραφής και της προανάγνωσης, δηλαδή η ανάπτυξη δεξιοτήτων για οπτικές και ακουστικές διακρίσεις, για την περιγραφή εικόνων, την κίνηση του βλέμματος, τον οπτικοακουστικό συντονισμό, τη λεπτή κινητικότητα, κλπ.

Ιστορική αναδρομή (II)

- ο Στο ίδιο πλαίσιο αναπτύχθηκε η έννοια της **'αναγνωστικής ετοιμότητας'** (*reading readiness*), η οποία αφορούσε στην ετοιμότητα του παιδιού να ανταποκριθεί ικανοποιητικά στο πρόγραμμα του δημοτικού σχολείου.
- ο Όπως αναφέρεται από τους Teale & Sulzby (1986), η αναγνωστική ετοιμότητα αφορά:
  - ο *προαπαιτούμενες δεξιότητες*
  - ο *επικεντρώνεται στην ανάγνωση*
  - ο *στοχεύει σε σειροθετημένες δεξιότητες*
  - ο *προκύπτει από οργανωμένη και συστηματική διδασκαλία και προϋποθέτει περιοδική αξιολόγηση*
- ο Ωστόσο, ταυτόχρονα από το χώρο της ψυχολογίας, των παιδαγωγικών και της γλωσσολογίας, υποστηρίζονται αντιλήψεις που υποστηρίζουν ότι το παιδί *'οικοδομεί'* τη γνώση (Piaget, Vygotsky, Chomsky).

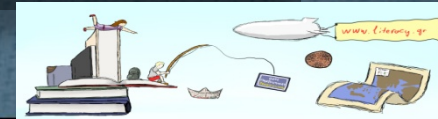
Η διαμόρφωση ενός όρου

- ο Ο όρος *'αναδυόμενος γραμματισμός'* οφείλεται στη Mary Clay (1926-2007), η οποία στη διδακτορική διατριβή της (1966) διαπίστωνε ότι παιδιά προσχολικής ηλικίας παρουσιάζουν συμπεριφορές γραμματισμού, ακόμη και εάν δεν ξέρουν να διαβάζουν και να γράφουν με τον συμβατικό τρόπο.
- ο Η Yetta Goodman στο βιβλίο της *'Οι ρίζες του γραμματισμού'* (1980), αναφέρεται στην κατάκτηση της ανάγνωσης ως φυσικής διαδικασίας σε περιβάλλοντα υψηλού γραμματισμού.
- ο Αυτές τις συμπεριφορές τις αντλούν από την παρουσία τους σε μια εγγράμματη κοινωνία.
- ο Η κατάκτηση του γραμματισμού αρχίζει από τα πρώτα έτη της ζωής του παιδιού και είναι συνεχής (& ενίοτε ασυνεχής) και εξελικτική.

Τι είναι ο αναδυόμενος γραμματισμός;

- ο Τα παιδιά που μεγαλώνουν σε περιβάλλοντα υψηλού γραμματισμού, όπου η γραφή και η ανάγνωση είναι μέρος των καθημερινών πρακτικών της οικογένειας και ο γραπτός λόγος κυκλοφορεί στο χώρο στον οποίο κινούνται καθημερινά, έχουν επαφή με το γραπτό λόγο πολύ πριν τον επίσημο γραμματισμό στο σχολείο (ο γραπτός λόγος υπάρχει στα παιχνίδια τους, στους δρόμους, στο σούπερ μάρκετ, στις συσκευασίες των προϊόντων που χρησιμοποιούν, κλπ.).
- ο Τα παιδιά στις καθημερινές τους επαφές προσπαθούν να βγάλουν νόημα από το γραπτό λόγο με τον οποίο έρχονται σε επαφή. Να καταλάβουν, τι σημαίνει και πώς λειτουργεί. Να ερμηνεύσουν τι υπάρχει γύρω τους και, ενίοτε, να δημιουργήσουν ανάλογα γραπτά σημεία για προσωπικούς λόγους (π.χ. ένα γράμμα στον Αϊ-Βασίλη).
- ο Η ανάδυση του γραμματισμού ξεκινάει από το παιδί και τις δικές του προσπάθειες να ερμηνεύσει και να παραγάγει γραπτό λόγο.
- ο Ο αναδυόμενος γραμματισμός δεν διδάσκεται. Οι εκπαιδευτικοί κινητοποιούν το ενδιαφέρον των παιδιών, ώστε να οδηγηθούν στην εξερεύνηση του γραπτού λόγου.
- ο Η δυναμική πορεία κατά την οποία το παιδί διαμορφώνει τις αντιλήψεις του για το γραπτό λόγο ονομάζεται αναδυόμενος γραμματισμός.

Χαρακτηριστικά της ανάπτυξης του γραμματισμού (I)

- ο Ο γραμματισμός ξεκινά σε πολύ μικρή ηλικία και αναπτύσσεται με το ρυθμό και με τον τρόπο που κάθε παιδί επιλέγει. Κάθε παιδί διαγράφει μια προσωπική πορεία.
- ο Η σχολική ηλικία δεν αποτελεί την αφετηρία για εξερεύνηση, νοηματοδότηση και κατάκτηση του γραμματισμού.
- ο Οι ιδέες, οι γνώσεις και οι συμπεριφορές των παιδιών σε σχέση με το γραπτό λόγο είναι *ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΕΣ* κατασκευές.
- ο Ο αναδυόμενος γραμματισμός προκύπτει μέσω της ενεργητικής εμπλοκής των παιδιών σε αλληλεπιδραστικές κοινωνικές καταστάσεις.
- ο Το παιδί χρειάζεται εμπειρίες γεμάτες νόημα. για να προσεγγίσει και να ανακαλύψει το γραπτό λόγο.
- ο Τα σκαριφήματα, η γραφή τυχαίων γραμμάτων και η επινοημένη γραφή θεωρούνται πολύτιμοι τρόποι γραφής.

Ανακαλύψεις των παιδιών κατά την ανάπτυξη του γραμματισμού (I)

Η Mary Clay (2000) παρατήρησε ότι κατά την πορεία ανάπτυξης του γραμματισμού, τα παιδιά (των σύγχρονων δυτικών κοινωνιών) μπορούν να συνειδητοποιήσουν σταδιακά μία σειρά από χαρακτηριστικά του γραπτού λόγου, όπως ότι:

- ο Κάθε σύμβολο μεταφέρει ένα μήνυμα.
- ο Κάθε γραπτό μεταφέρει ένα μήνυμα.
- ο Διαβάζουμε το κείμενο και όχι την εικόνα (κατακτάται γύρω στα τέσσερα χρόνια)
- ο Διαβάζουμε από αριστερά προς τα δεξιά και από πάνω προς τα κάτω
- ο Στο γραπτό κείμενο οι λέξεις ξεχωρίζουν μεταξύ τους
- ο Αναγνώριση των γραμμάτων και διάκρισή τους σε κεφαλαία και πεζά (ενίοτε, χωρίς συστηματική διδασκαλία)
- ο Αναγνώριση βασικών σημείων στίξης

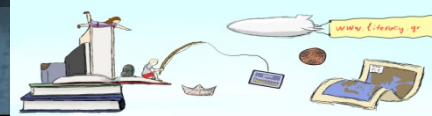
Ανακαλύψεις των παιδιών κατά την ανάδυση του γραμματισμού (II)

Κατά την πορεία της ανάδυσης του γραμματισμού, τα παιδιά χρησιμοποιούν γνώσεις και εμπειρίες, για να προσεγγίσουν το γραπτό λόγο και να κατασκευάσουν μηνύματα. Σύμφωνα με την Clay, παρατηρούνται οι παρακάτω διαδικασίες:

ο Αρχή της ανακάλυψης. Το παιδί πειραματίζεται με τα γράμματα που ξέρει, για να παραγάγει νέα, π.χ. Λ-Α, Τ-Π, ν-Ν.

ο Αρχή της γενίκευσης. Το παιδί γνωρίζει ότι όλες οι λέξεις γράφονται με ένα σταθερό σύνολο γραμμάτων. Έτσι, χρησιμοποιεί τα γράμματα που ξέρει με διαφορετική σειρά, για να παραγάγει νέες λέξεις.

ο Αρχή της ευελιξίας. Τα παιδιά δεν περιορίζονται στα αποδεκτά σύμβολα, αλλά περιλαμβάνουν στο γραπτό τους και διάφορα άλλα σύμβολα (αριθμούς, σήματα τροχαίας, καρδούλες, κλπ).

Σημασία του αναδυόμενου γραμματισμού

Το θεωρητικό πλαίσιο του 'αναδυόμενου γραμματισμού' οδηγεί σε μία σειρά από αλλαγές και διαφοροποιημένες πρακτικές στην προσέγγιση του γραπτού και προφορικού λόγου στην προσχολική και πρωτοσχολική εκπαίδευση.

- ο Έμφαση στους μαθητές και στους τρόπους που μαθαίνουν
- ο Έμφαση στους λόγους για τους οποίους οι μαθητές προσεγγίζουν το γραπτό λόγο
- ο Έμφαση στη διαδικασία μάθησης και όχι στη διδασκαλία

Ο γραμματισμός είναι μία σταδιακή, συνεχής, ατομική και εξελικτική διαδικασία και όχι το τελικό προϊόν μιας διαδικασίας διδασκαλίας.

Βιβλιογραφία

- ο Παπούλια-Τζελέπη, Π. (2001). Η νέα προοπτική της ανάδυσης του γραμματισμού. Στο: Π. Παπούλια-Τζελέπη (επ.). *Ανάδυση του γραμματισμού: Έρευνα και πρακτική*. Αθήνα: Καστανιώτης
- ο Clay, Mary. (1966). *Emergent Reading Behaviour*. Ph.D. diss., University of Auckland, New Zealand
- ο Goodman, Y. (1980). The Roots of Literacy. In M.P. Douglas (ed.), *Claremont Reading Conference Forty-Fourth Yearbook. I* CA: Claremont Reading Conference. (pp. 1-32)
- ο Teale, W., & Sulzby, E. (1986). *Emergent literacy: Writing and reading*. Norwood, NJ: Ablex Publishing Corporation.

